

Ժ.02.01 – ՀԱՅՈՑ ԼԵՂՈՒ

Ա. Հնչյունաբանություն, բառագիտություն

Ժամանակակց հայոց լեզվի կազմավորումը և զարգացման փուլերը:

Ժամանակակից հայոց լեզուն իբրև ազգային, պետական, գրական լեզու: Ժամանակակից գրական լեզվի երկու տարբերակները՝ արևելահայերեն և արևմտահայերեն:

Հնչյունաբանություն. հնչյուն և հնչույթ: Հնչյունների դասակարգումը և նրանց բնութագիրը: Հնչյունափոխություն, նրա տեսակները: Ուղղագրություն, ուղղախոսություն: Ժամանակակից հայերենի ուղղագրության հիմունքները: Ուղղագրական բարեփոխություններ: Արտասանական ոճեր:

Բառագիտություն. բառ, բառույթ և բառածև: Իմաստաբանություն և իմաստափոխություն: Բառերի տեսակներն ըստ իմաստի և ձևի: Ժամանակակից հայերենի բառապաշարը և հարստացման միջոցները՝ ներքին և արտաքին: Փոխառություններ: Բառակազմություն. Բառակազմական կաղապարներ: Բառաբարդում, ածանցում: Հապավում: Բարդության տեսակները: Ժամանակակից հայոց լեզվի բառապաշարն ըստ գործածության ոլորտների: Ժամանակակից հայերենի բառապաշարի պատմական շերտերը. գործուն և ոչ գործուն բառապաշար: Ժամանակակից հայոց լեզվի ոճական-գործառական շերտերը: դարձվածաբանություն: Դարձվածքի ըմբռնումը և նրա դասակարգումը: Հայ բառարանագրություն: Բառարանների տեսակները:

Բ. Ձևաբանություն

Քերականության ուսումնասիրության առարկան (ձևաբանություն և շարահյուսություն): Քերականական իմաստ և ձև: Քերականական կարգերը: Բառի ձևաբանական կառուցվածքը, ձևույթներ: Հիմք և վերջավորություն: Խոսքի մասերի դասակարգման սկզբունքները: Խոսքի մասերը հայերենում, նրանց դասակարգումն ըստ նյութական, ձևաբանական և

շարահյուսական հատկանիշների: Գոյական անուն, նրա խոսքիմասային առանձնահատկությունները և իմաստային-քերականական տեսակները: Գոյականի թվի, հոլովի, առկայացման, անձի և իրի քերականական կարգերը, նրանց արտահայտման միջոցները: Ժամանակակից հայերենի հոլովների համակարգը, այդ մասին եղած տարբեր ըմբռնումներն ու գիտական բանավեճերը: Ածական անունը որպես խոսքի մաս, նրա տեսակները, կազմությունը, ձևաբանական և շարահյուսական առանձնահատկությունները: Թվական անուն: Դերանունների խոսքիմասային առանձնահատկությունները, դերանունների տեսակները, նրանց հոլովման առանձնահատկությունները և փոխանվանական գործածությունը: Բայը որպես խոսքի մաս, նրա իմաստային, ձևաբանական, շարահյուսական և բառակազմական առանձնահատկությունները: Բայի անդեմ և դիմավոր ձևերը: Բայի քերականական կարգերը: հայերենի դերբայները և նրանց դասակարգումը: Բայի դեմքը, թիվը, եղանակը, ժամանակը, նրանց արտահայտությունը: Դիմավոր բայեր, բայի եղանակները: Բայերի դասանշային, արժույթային և ընտրությային դասակարգման հիմունքները: Հայերենի խոնարհման տիպերը: Անկանոն բայեր և նրանց խոնարհումը: Հայերենի չթեքվող խոսքի մասերը (մակբայ, կապ, շաղկապ, վերաբերական, ձայնարկություն), նրանց ձևաբանական և շարահյուսական առանձնահատկությունները:

Գ. Շարահյուսություն

Շարահյուսության առարկան, շարահյուսական առավելագույն և նվազագույն միավորները: Շարահյուսական կաղապարներ:

Լեզու և խոսք. նրանց փոխհարաբերության հարցը հայ լեզվաբանության մեջ: հասկացություն կապակցության մասին: Շարահյուսական կապակցության միջոցներն ու եղանակները: Բառակապակցություններ: Բառա-

կապակցություն, բառ, նախադասություն և շարույթ: Բառակապակցության տեսակները:

Նախադասությունը որպես լեզվական միավոր: Ստորոգում և հնչերանգ: Ստորոգման ըմբռնումները հայ քերականագիտության մեջ: Նախադասության տեսակներն ըստ հնչերանգի: Նախադասության կառուցվածքային տեսակները: Նախադասության անդամ, գլխավոր և երկրորդական անդամներ, նրանց տեսակները, արտահայտությունը և քերականական ձևավորումը: Նախադասության գլխավոր անդամների լրացումները: Գոյականական և բայական անդամների լրացումներ, տեսակները:

Միակազմ նախադասության տեսակները և ձևավորման առանձնահատկությունները: Բարդ նախադասության կառուցվածքը և տեսակները: Երկրորդական նախադասությունների բնույթը, նրանց կառուցվածքը և տեսակները: Փոխակերպումներ: Բարդ ստորադասական նախադասության փոխակերպումը պարզի: Դերբայական դարձված: Կողմնակի անդամներ: Տեքստի ըմբռնումը, տեքստերի տեսակներն ու հիմնական բնութագրիչները: Մեջբերվող ուղղակի և անուղղակի խոսք: Պարբերույթ և նրա ոճական արժեքը: Կետադրություն և նրա դերը գրավոր խոսքում, տեսակները:

Դ. Գրաբար

Գրաբարը որպես հին հայերեն: Գրաբարի հնչյունաբանություն, պատմական հնչյունափոխություն: Գրաբարի երկբարբառները և նրանց հետագա հնչյունափոխությունը: Գրաբարի հոլովները և նրանց կազմությունը: Գոյական և ածական անունների հոլովումը: Ներքին, արտաքին և խառը հոլովումներ: Դերանվանական հոլովում և նրա առանձնահատկությունները: Գրաբարի ածականները, նրանց համեմատության աստիճանները: Մակբայներ, նրանց տեսակները՝ ըստ նշանակության: Գրաբարի դերբայները, կազմությունը և հետագա փոփոխությունները: Բայի եղա-

նակները և ժամանակները. նրանց կազմությունը: Ներկայի և կատարյալի հիմքերը, դրանց կազմությունը: Պարզ և բաղադրյալ ժամանակներ: Կրավորականի կազմությունը ներկայի և կատարյալի հիմքերի ձևերում: Անկանոն բայերը և նրանց խոնարհումը: Պակասավոր բայեր: Գրաբարի դերբայները, դրանց գործածությունը: Գրաբարի նախդիրները: Շարադասություն, համաձայնություն:

Ե. Բարբառագիտություն

Լեզու և բարբառ, ենթաբարբառ և խոսվածք: Բարբառների պատմական զարգացման ընթացքը տարբեր դարաշրջաններում: Հայ բարբառների առաջացման վերաբերյալ տեսակետները: Հայ բարբառների աշխարհագրական, հնչյունաբանական, ձևաբանական՝ տիպաբանական և բազմահատկանիշ դասակարգումները:

Հայ բարբառների հիմնական ճյուղերի հնչյունաբանական, ձևաբանական, շարահյուսական առանձնահատկությունները: Արարատյան, Թիֆլիսի, Ղարաբաղի, Պոլսի, Կարնո, Վանի բարբառների ընդհանուր բնութագիրը, նրանց ընդհանրություն-ները և տարբերությունները գրական լեզվի համեմատ:

Զ. Հայոց լեզվի պատմություն

Հայերենի առաջացման մասին եղած տեսությունները. պատմահամեմատական լեզվաբանությունը հայերենի առաջացման մասին: Հայոց լեզվի բնույթը և ցեղակցական կապերը, նրա դիրքը հնդեվրոպական լեզուների շարքում: Հայերենի զարգացման ընթացքը մ.թ.ա. 2-րդ – մ.թ. 5-րդ դարերն ընկած ժամանակաշրջանում: Նախագրային հայերենի լեզվական առանձնահատկությունները:

Հայոց գրերի ստեղծման պատմական պայմանները: Նախամեսրոպյան հայ գրերի գոյության մասին եղած տեսակետներ: Գրաբարն իբրև

համաժողովրդական լեզու, նրա քերականական համակարգը: 5-րդ դարի հայ մատենագիրների ոճական տարբերությունները և նրանց բաժանումը տարբեր դասերի: Գրաբարի կրած ազդեցությունները:

Հայ ժողովրդի գրականության և լեզվի ընթացքը 5-7-րդ դարերում: Հունաբան հայերենը և նրա ստեղծման նպատակները: Գրաբարի վիճակը 7-10-րդ դարերում: Գրաբարի պահպանումը իբրև գրականության լեզու: Ժողովրդական լեզվի իրողությունների ներթափանցումը գրաբարի մեջ: Հայ գրականության և մշակույթի զարգացումը, բարբառային տարրերի թափանցումը գրաբարի մեջ 9-րդ դարից հետո:

Գրական նոր լեզվի՝ միջին հայերենի կազմավորումը: Գրաբարի և և բարբառների դերը միջին հայերենի կազմավորման գործընթացում: Կիլիկյան հայկական թագավորության ստեղծումը: Միջին հայերենը պետական, գրական և գիտական լեզու: Միջին հայերենի հնչյունական համակարգը, հնչյունական նոր երևույթները, հնչյունափոխություն և ուղղագրական տարբերությունները գրաբարից: Միջին հայերենի բառապաշարը, բառապաշարի շերտերը, փոխառություններ, նրանց բնույթն ու աղբյուրները: Միջին հայերենի ձևաբանական և շարահյուսական առանձնահատկությունները:

10-15-րդ դարերի քերականական միտքը: Կիլիկյան թագավորության վերացումը: Միջին հայերենի հետագա վիճակը: Հայ տպագրությունը և գրաբարի մշակման փորձերը: Լատինաբան հայերենը և նրա բնույթը: Հայ պատմագրության, պաշտոնական գրագրությունների, գրական երկերի աշխարհաբարացումը 17-18-րդ դարերում:

Հայ գրական լեզվի ճյուղավորումները: Հայոց ազգային լեզվի կազմավորումը: Գրաբարի, միջին հայերենի և բարբառների օգտագործումը ազգային լեզվի կազմավորման մեջ: Հայ ժողովրդի կյանքում կատարված փոփոխությունները 19-րդ դարի սկզբում: Աղաբաբայան դպրոցը,

Լազարյան ճեմարանը, Ներսիսյան դպրոցը և նրանց դերը գրական հայերենի մշակման գործում:

Աբովյանի երկերի լեզվի առանձնահատկությունները և նշանակությունը աշխարհաբարի զարգացման բնագավառում: Աբովյանի լեզվագիտական հայացքները: Հայոց գրականության և լեզվի հետագա զարգացումը: «Հյուսիսափայլի» հիմնադրումը: Ստ.Նազարյանը, նրա լեզվագիտական հայացքները: Միքայել Նալբանդյանի լեզվագիտական հայացքները: Նրա դերը հայ հրապարակախոսության, քննադատության, գիտական տերմինների ստեղծման և մշակման մեջ:

Գրապայքարը և նրա փուլերը: Աշխարհաբարի հետագա մշակումն ու կատարելագործումը: Հայոց լեզվի մեջ կատարված տեղաշարժերը 20-րդ դարի սկզբներին:

Հայոց լեզուն իբրև պետական լեզու: Լեզվի ժողովրդայնության շրջանը: Հայերենի բառային կազմի ընդարձակումն ու հարստացումը, փոխառությունները, նրանց բնութագիրը: Քերականության հետագա կատարելագործումն ու մշակումը: Ընդհանուր և մասնագիտական նոր տերմինների ստեղծումն ու ճշգրտումը: Գրական լեզուն իբրև համազգային միասնական լեզու, նրա զարգացման հեռանկարները:

Է. ՈՃԱՔԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Ոճաբանության ուսումնասիրության առարկան և խնդիրները: Լեզու, խոսք և ոճ: Ոճի սահմանումն ու դասակարգման սկզբունքները: Հնչյունաբանական ոճաբանություն: Առձայնույթ, բաղաձայնույթ և հանգ: Բառային ոճաբանություն: Հայերենի բառապաշարի ոճական-գործառական դասակարգումը: Բառապաշարի շերտերը և դրանց ոճական արժեքը: Ձևաբանական, շարահյուսական ոճաբանություն: Նրանց ուսումնասիրության եղանակներն ու սահմանները: Իրադրական ոճեր: Անհատական ոճեր: Հայերենի գործառական ոճերը և նրանց առանձնահատկություն-

ները: Խոսքի արժանիքները և թերությունները: Գրավոր և բանավոր խոսք: բանավոր խոսքի առանձնահատկությունները (ինչերանգ, շեշտ, առոգանություն): Լեզվական նորմի ըմբռնումը: Լեզվական նորմ և ոճական նորմ: Հայերենի գործառական ոճերը և լեզվական նորմը: Լեզվի պատկերավորման և արտահայտչական միջոցները: Քերականական (ձևաբանական և շարահյուսական) ոճաբանություն, քերականական կարգերի ոճական արժեքը: Խոսքաշարի լեզվական ուսումնասիրության առանձնահատկությունները:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մ. Աբեղյան, Հայոց լեզվի տեսություն, Ե., 1965:
2. Հր. Աճառյան, Հայոց լեզվի պատմություն, 1., Ե., 1940, 2-րդ մ. 1951:
3. Հր. Աճառյան, Հայ բարբառագիտություն, Մ., 1911:
4. Հր. Աճառյան, Լիակատար քերականություն հայոց լեզվի, 1-6, 1951:
5. Ա. Այտընյան, Քննական քերականութիւն աշխարհաբար լեզուի, Վ., 1866:
6. Էդ. Աղայան, Ընդհանուր և հայկական բառագիտություն, Ե., 1984:
7. Գ. Զահուկյան, Էդ. Աղայան, Հայոց լեզու, 1-ին մ., Ե., 1980:
8. Գ. Զահուկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի տեսության հիմունքներ, Ե., 1975:
9. Գ. Զահուկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի իմաստաբանություն և բառակազմություն, Ե., 1989:
10. Գ. Զահուկյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի զարգացումը և կառուցվածքը, Ե., 1969:
11. Գ. Զահուկյան, Հայ բարբառագիտությունը և հայերենի բարբառների ծագման հարցը, ՊԲՀ, 2-3, Ե., 1989:
12. Գ. Զահուկյան, Ֆ. Խլղաթյան, Հայոց լեզու. ոճաբանություն, Ե., 1994:
13. Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, Ե., 1978, 1989:
14. Մ. Ասատրյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի ձևաբանության հարցեր, Ե., 1970, 1973, 1977:
15. Ս. Աբրահամյան, Ժամանակակից հայերենի քերականություն, Ե., 1976:
16. Ա. Աբրահամյան, Գրաբարի ձեռնարկ, Ե., 1977:

17. Գր. Ղափանցյան, Հայոց լեզվի պատմություն, Ե., 1961:
18. Ա. Ղարիբյան, Հայ բարբառագիտություն, Ե., 1953:
19. Գ. Գարեգինյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, Ե., 1984, 1990:
20. Գ. Սևակ, Ժամանակակից հայոց լեզվի դասընթաց, Ե., 1955:
21. Գ. Սևակ, Ժամանակակից հայերենի համառոտ պատմություն, Ե., 1948:
22. Ա. Սուքիասյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, Ե., 1978, 1982:
23. Ս. Գուլբուդաղյան, Ժամանակակից հայոց լեզու (շարահյուսություն), Ե., 1986:
24. Ս. Գուլբուդաղյան, Ժամանակակից հայերենի շարահյուսություն, Ե., 1988:
25. Ս. Ղազարյան, Հայոց լեզվի համառոտ պատմություն, Ե., 1981:
26. Պ. Պողոսյան, Խոսքի մշակույթի և ոճագիտության հիմունքներ, Ե., 1990, 1991:
27. Մ. Մելքոնյան, Ակնարկներ հայոց լեզվի ոճաբանության, Ե., 1984:
28. Ս. Աբրահամյան, Բայը ժամանակակից հայերենում, հ. 1-ին, Ե., 1962:
29. Ս. Աբրահամյան, Ժամանակակից գրական հայերեն, Ե., 1981:
30. Ս. Աբրահամյան, Վ. Առաքելյան, Վ. Քոսյան, Հայոց լեզու, 1, Ե., 1975:
31. Ս. Աբրահամյան, Ն. Պառնասյան, Հ. Օհանյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, հ. 2, Ե., 1974:
32. Ս. Աբրահամյան, Ն. Պառնասյան, Հ. Օհանյան, Խ. Բաղդկյան, Ժամանակակից հայոց լեզու, հ. 3, Ե., 1976:
33. Հ. Բարսեղյան, Արդի հայերենի բայի և խոնարհման տեսություն, Ե., 1953:
34. Վ. Քոսյան, Ժամանակակից հայերենի բառակապակցությունները, Ե., 1975:
35. Հ. Օհանյան, Ժամանակակից հայոց լեզվի բառապաշարը և նրա հարստացման միջոցները, Ե., 1982:
36. Պ. Բեդիրյան, Ժամանակակից հայերենի դարձվածաբանություն, Ե., 1973:
37. Ս. Էլոյան, Ե., Ժամանակակից հայերենի բառային ոճաբանություն, Ե., 1986:
38. Լ. Եգեկյան, Հայերենի գործառական ոճերը, Ե., 1999:
39. Ա. Խաչատրյան, Ժամանակակից հայերենի հնչյունաբանություն, Ե., 1987:

40. Ռ. Մկրտչյան, Ժամանակակից հայերենի ձևաբանական ոճաբանություն, Ե., 1989:
41. Հ. Մուրադյան, Լեզվաբանական աշխարհագրությունը և նրա խնդիրները, ՀԲԱ, Ե. 1982:
42. Հ.Ամալյան, Միջնադարյան հայաստանի բառարանագրական հուշարձանները, հհ. 1-2, Ե., 1966, 1971:
43. Балли Ш., Французская стилистика, М., 1961.
44. Балли Ш., Пражский лингвистический кружок, М., 1967.
45. Арнольд И. В., Стилистика современного английского языка, Л., 1973.
46. Долинин К. А., Стилистика французского языка, Л., 1978.
47. Пелевина Н. Ф., Стилистический анализ художественного текста, Л., 1980.
48. Розенталь Д. Э., Практическая стилистика современного русского языка, М., 1973.
49. Степанов Ю., Французская стилистика, М., 1969.